NULITATEA ACTULUI JURIDIC ÎN PROCESUL PENAL

Larisa GORBEI

CZU: 343.133 *larisa_gorbei@yahoo.com*

Din cele mai vechi timpuri, se ştie că, pentru a exista un stat de drept, nu e suficientă instituirea numai a unui mecanism juridic care garantează respectarea legii, fiind necesară introducerea unui conținut acestei legi inspirată din ideea promovării drepturilor și libertăților umane într-un spirit autentic și democrat. În sens etimologic, un act fără valoare este un act nul, ce nu poate produce efectele scontate pentru care era destinat prin incapabilitatea aplicării acestuia. În conformitate cu legea, pentru a putea rezolva cauza penală privind necesitățile realizării scopurilor politicii penale, trebuie să constituie niște măsuri pentru asigurarea înfăptuirii unei justiții de calitate ce implică respectarea drepturilor procesuale ale părților și unde se acționează în consonanță cu principiul legalității pe tot parcursul procesului penal. Încălcarea legislației privind desfășurarea procesului penal poartă în sine și stabilirea unor sancțiuni. Cea mai efectivă sancțiune ce poate fi aplicată pentru încălcarea formelor de procedură, a normelor procesuale se prezintă prin nulitatea actului juridic făcut cu încălcarea prevederilor legale, astfel consecința generală a actului lovit de nulitate se manifestă prin lipsirea totală sau în parte a efectelor sale firești pentru care a fost îndeplinit.

Definiția nulității nu este întâlnită în legislația noastră, de aceea definirea ei a revenit doctrinei, ce se impune prin conciziunea sa definind nulitatea acea sancțiune care lipsește actul juridic de efectele contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă. Nulitatea în sens generic, în viziunea lui Al. Vasiliu, este definită ca fiind o sancțiune juridică ce reiese din viciile care atacă valabilitatea actelor procesuale și se valorifică prin anularea lor [1, p.223]. Nulitatea actului juridic reprezintă o sancțiune de drept procesual penal, deoarece prezența și atragerea nulității pot duce la amânarea sau încetarea procesului penal. Întocmirea actelor cu respectarea condițiilor și cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului, dar și a părților în cadrul unui proces contribuie la evitarea aplicării acestei sancțiuni. Nulitatea se aplică doar asupra actelor juridice, nu și

faptelor juridice, are un caracter *stricto sensu*. Nulitatea intervine doar atunci când sunt încălcate normele juridice care reglementează condițiile de validitate a actului juridic. Pentru stabilirea concordanței sau neconcordanței cu legea a efectelor actului juridic, se recurge la finalitatea legii, în sensul că actul juridic este lipsit numai de acele efecte care contravin scopului urmărit de dispoziția legală încălcată. Dacă e să analizăm instituția nulității actului juridic, constatăm faptul că are un rol preventiv, cât și un rol represiv. În consecință observăm că nulitatea îndeplinește nu numai o funcție preventivă, ci și o funcție de sancționare. Funcţia preventivă constă în efectul inhibitoriu pe care îl exercită asupra subiecților de drept, tentație să încheie actul juridic cu nerespectarea condiţiilor sale de valabilitate, ştiind că un asemenea act va fi lipsit de efecte, persoanele sunt descurajate şi îndemnate să respecte legea. Funcţia sancţionatorie intră în acţiune atunci când funcţia preventivă nu şi-a dovedit eficienţa, constând în înlăturarea efectelor contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea valabilă a actului juridic.

N.Volonciu consideră că după modul de aplicare şi efectele pe care le produc, nulităţile pot fi absolute şi relative şi această clasificare este cea mai importantă [2, p.479-480]. Nulitatea absolută este o nulitate independentă de existența unei vătămări, intervenind în cazurile enumerate limitativ de lege. Solicitarea invocării poate fi oricând în cursul procesului penal și de către oricine, nulitatea absolută nu poate interveni în cazul oricărei încălcări a normelor de procedură, aceasta trebuie să fie incidentă, atunci când normele de procedură încălcate reglementează un domeniu cu implicații decisive asupra procesului penal. Cu alte cuvinte, atunci când normele de procedură reglementează elemente esențiale, cu implicații fundamentale asupra procesului penal, legiuitorul trebuie să reglementeze sancțiuni adecvate aplicabile în cazul încălcării acestora. Nulitatea absolută este aceea care sancţionează nerespectarea, la încheierea actului juridic a unei norme juridice care ocrotește un interes general. Dispozițiile legale a căror nerespectare atrage sancțiunea nulității absolute sunt enumerate limitativ în art. 251 alin.(2) CPP RM, după cum urmează: încălcarea dispozițiilor legale cu privire la sesizarea instanței sau după calitatea persoanei; încălcarea dispozițiilor legale cu privire la sesizarea instanței;

la compunerea acesteia; la publicitatea sedinței de judecată, la participarea părților în cazurile obligatorii, la prezența interpretului, traducătorului, dacă sunt obligatorii potrivit legii.

Nulitatea relativă este o nulitate virtuală, ce derivă din principiul fundamental al legalității și rezultă din încălcarea dispozițiilor legale referitoare la desfășurarea procesului penal, altele decât cele expres prevăzute de lege care atrag nulitatea absolută. Aceasta poate fi invocată de către procuror, părți și subiecții procesuali principali, atunci când au un interes procesual propriu în respectarea dispozițiilor legale încălcate. Prin urmare, nulitatea relativă se caracterizează prin faptul că intervine, atunci când, prin încălcarea dispozițiilor legale, s-a produs o vătămare a drepturilor participanților la procesul penal, aceasta trebuie invocată într-o anumită etapă a procesului penal sau într-un anumit moment procesual, prevăzut de lege și se acoperă atunci când titularii dreptului de a o invoca nu își exercită acest drept în termenul de decădere prevăzut de lege și prin faptul că subiecții procesuali care pot invoca nulitatea relativă trebuie să aibă calitatea prevăzută de lege, precum și un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale pretins încălcate. Așadar, cazurile în care poate fi invocată nulitatea relativă sunt, teoretic, foarte numeroase, fiind reprezentate de toate încălcările unor dispoziții procesual penale, altele decât cele pentru care poate fi invocată nulitatea absolută. Cu toate acestea, cele mai întâlnite cauze de nulitate relativă se referă la reglementarea regulilor de bază, a principiilor sau a altor cerințe care asigură organizarea și desfășurarea procesului penal, competența organelor judiciare, sesizarea organelor judiciare, reglementarea formei și a conținutului actelor procedurale, procedura de citare și de comunicare a actelor procedurale, reglementarea termenelor procedurale și reglementarea administrării probelor. Am realizat că realitatea obiectivă suferă modificări iremediabile din punctul de vedere al cunoaşterii odată cu descoperirea probei. Totuşi, prin lege s-au instituit mecanisme legale capabile să contracareze, dacă nu deplin eficient, atunci din punctul de vedere al garanţiilor minime posibile, prin statuarea reglementărilor în art. 94 CPP RM, abaterile admise în procesul probatoriu. În privinţa excluderii probelor ilegale, concluzionăm că nu există un mecanism procesual conturat care ar

garanta excluderea fizică a probelor. În acest sens, opinia autorilor potrivit căreia o soluţie se referă la acordarea unor atribuţii judecătorului de instrucţie, cu respectarea principiului proporţionalităţii între atribuţiile judecătorului de instrucţie în procedura prejudiciară și independenţa organului de urmărire penală și a procurorului în administrarea probelor. Nulitatea relativă nu va putea fi invocată direct la instanța de apel sau de recurs decât dacă s-a produs după închiderea dezbaterilor judiciare la prima instanță sau la instanța de apel după caz. Când excepția de nulitate relativă a fost invocată la prima instanță de apel și a fost respinsă, soluția poate fi atacată la instanța ierarhic superioară (de apel sau de recurs, după caz) [3, p.482]. Analiza instituției nulității în planul conținutului, al caracteristicilor și efectelor, precum și analiza aspectului practic al intituției respective, permite, din păcate, constatarea existenței unor aspecte imperfecte ale reglementării, impunând eventuale și viitoare intervenții legislative. Republica Moldova este o ţară care necesită protejarea îndeplinirii procedurii juridice de aplicarea evaluărării corecte în identificarea nulităților actelor juridice, indiferent de natura lor absolută sau relativă prin aplicarea determinată a normelor ce protejează particularitățile părților participante beneficiare într-un mod sau altul de aceste decizii. În contextul globalizării mondiale şi necesitatea dezvoltării sistemului juridic cere aplicarea sancțiunilor pentru a exista respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și pentru a se evita unele falsificări în documentaţie.

Referințe:

1. VASILIU, Al. *Teoria generală a actelor de procedură penală*. București: ALL. Bbeck, 2003.
1. VOLONCIU, N. *Tratat de procedură penală*. Ediția III. Vol. I. București: Padeia, 2006.
2. DOLEA, I., ROMAN, D., VIZDOAGĂ, T., SEDLEŢCHI, Iu. et al. *Drept procesual penal. Partea generală.* Vol. I. Ed. a II-a revizuită și adăugită. Chișinău: Cartier, 2005.
3. Codul de procedură penală a Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat: 07.06.2003 în *Monitorul Oficial*. Data intrării in vigoare: 12.06.2003.

Recomandat
Tatiana VÎZDOAGĂ, dr., conf. univ.